

DANSK LANDBRUGS STILLING I DEN INTERNATIONALE KONKURRENCE¹⁾

AF AKSEL MILTHERS

HVER dag og hver uge har sine aktuelle afsætningsproblemer, når de danske landbrugsprodukter skal møde konkurrencen i andre lande, og hvert år har på noget længere sigt sine overvejelser om handelsaftaler og økonomisk politik. Vi kan også vove os ud på det mest usikre og forsøge at se de mulige linier for udviklingen over en fjernere fremtid. Jeg har valgt i dette forsøg på en orientering at lægge hovedvægten ikke på de dagsaktuelle skiftende begivenheder og ikke på det meget fjerne, men på at belyse det, der har betydning for udviklingen i de kommende år, så vidt som det kan have relation til vore dispositioner, landbrugsmæssige eller økonomisk-politiske. Hovedemnet må derefter blive Danmarks stilling inden for den udvikling, der foregår på markedet i *Vesteuropa*, d. v. s. det område, der hører under den europæiske økonomiske samarbejdsorganisation, O.E.E.C., fordi hovedmarkedet for landbrugsprodukter i den internationale omsætning efter alt at dømme i en overskuelig fremtid vil være, hvor det har været hidtil, nemlig i *Vesteuropa*. De fjernere markeder må for så vidt komme i anden række, som de mængder, der her er tale om, er så meget mindre, men det skal ikke overses, at disse mindre mængder kan have en forholdsvis stor økonomisk betydning som supplement ved afsætning af en overskudsproduktion i forhold til det europæiske marked, og i en fjernere fremtid vil denne afsætning måske kunne få stigende betydning.

I årene efter krigen har *Vesteuropa* trods alle selvforsyningsanstrengelser genindtaget sin stilling som marked for landbrugsprodukter. I den stærke stigning af verdenshandelen som helhed målt i værdi har *Vesteuropa* ganske vist ikke helt fulgt med, men derimod nok målt i kvantum. Straks efter krigen var de vesteuropæiske landes internationale handel målt i kvantum kun halvdelen af handelen før krigen, 1949 havde den nået ligestilling med før krigen, og nu (1951) er den omtrent 50 % højere, medens den samlede verdenshandel er 40 % over handelen før krigen. For landbrugsprodukter taget alene er det europæiske markeds dominerende stilling opretholdt. En meget enkel fremstilling af forholdet mellem verdensdelene viser, at før krigen havde Europa uden Rusland (iflg. en opgørelse af Det internationale landbrugsinstitut i Rom for årene 1934—38) 30 % af verdens landbrugs-

¹⁾ Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 18. februar 1952.

DANSK LANDBRUGS STILLING I DEN INTERNATIONALE KONKURRENCE¹⁾

AF AKSEL MILTHERS

HVER dag og hver uge har sine aktuelle afsætningsproblemer, når de danske landbrugsprodukter skal møde konkurrencen i andre lande, og hvert år har på noget længere sigt sine overvejelser om handelsaftaler og økonomisk politik. Vi kan også vove os ud på det mest usikre og forsøge at se de mulige linier for udviklingen over en fjernere fremtid. Jeg har valgt i dette forsøg på en orientering at lægge hovedvægten ikke på de dagsaktuelle skiftende begivenheder og ikke på det meget fjerne, men på at belyse det, der har betydning for udviklingen i de kommende år, så vidt som det kan have relation til vore dispositioner, landbrugsmæssige eller økonomisk-politiske. Hovedemnet må derefter blive Danmarks stilling inden for den udvikling, der foregår på markedet i *Vesteuropa*, d. v. s. det område, der hører under den europæiske økonomiske samarbejdsorganisation, O.E.E.C., fordi hovedmarkedet for landbrugsprodukter i den internationale omsætning efter alt at dømme i en overskuelig fremtid vil være, hvor det har været hidtil, nemlig i *Vesteuropa*. De fjernere markeder må for så vidt komme i anden række, som de mængder, der her er tale om, er så meget mindre, men det skal ikke overses, at disse mindre mængder kan have en forholdsvis stor økonomisk betydning som supplement ved afsætning af en overskudsproduktion i forhold til det europæiske marked, og i en fjernere fremtid vil denne afsætning måske kunne få stigende betydning.

I årene efter krigen har *Vesteuropa* trods alle selvforsyningsanstrengelser genindtaget sin stilling som marked for landbrugsprodukter. I den stærke stigning af verdenshandelen som helhed målt i værdi har *Vesteuropa* ganske vist ikke helt fulgt med, men derimod nok målt i kvantum. Straks efter krigen var de vesteuropæiske landes internationale handel målt i kvantum kun halvdelen af handelen før krigen, 1949 havde den nået ligestilling med før krigen, og nu (1951) er den omtrent 50 % højere, medens den samlede verdenshandel er 40 % over handelen før krigen. For landbrugsprodukter taget alene er det europæiske markeds dominerende stilling opretholdt. En meget enkel fremstilling af forholdet mellem verdensdelene viser, at før krigen havde Europa uden Rusland (iflg. en opgørelse af Det internationale landbrugsinstitut i Rom for årene 1934—38) 30 % af verdens landbrugs-

¹⁾ Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 18. februar 1952.

produktion, men 37 % af verdens forbrug af landbrugsprodukter. Med differencen 7 % vil det sige, at Europa måtte indføre en femtedel af sit forbrug, og disse tal er ikke væsentligt anderledes nu (iflg. FAO's indekstal for verdens produktion og forbrug).

Af det samlede verdensforbrug af landbrugsprodukter vandrede 7 % fra de andre verdensdele til Europa, og omtrent det samme er tilfældet nu. Alle de andre verdensdele havde og har også nu enten balance mellem værdien af den samlede produktion og samlet forbrug eller et nettooverskud, men de enkelte verdensdeles andel i overskudet har ændret sig. Før krigen var Nordamerika og Sovjetrusland i balance, og Europas underskud på 7 % af verdensforbruget modsvarede af overskud fordelt nogenlunde ligeligt mellem de andre verdensdele, men efter krigen er Asiens overskud gået tilbage til balance (fra 2 % af verdensforbruget til 0), Sydamerika er også gået tilbage (fra 2 til 1 %), Australien—New Zealand og Afrika har bevaret placeringen med henholdsvis 2 % og 1 % både før og efter krigen, medens Nordamerikas tidligere balance er blevet til et overskud på 3 % af verdensforbruget.

Kan det ventes, at dette billede med Europa som det udprægede underskudsområde, det dominerende marked for landbrugsprodukter, vil ændre sig? Det kan det næppe. Det kan ikke ventes, at der andre steder i en nogenlunde overskuelig fremtid vil udvikles områder med økonomisk struktur som den, der har gjort Europa til det store internationale marked for landbrugsprodukter. Det karakteristiske her er jo et område med en befolkningensmængde, der betydeligt overstiger disse landes egen ernæringsbasis under hensyn til levestandard og købeevne udviklet på grundlag af stærk industrialisering og støttet af koloniherrødomme og investeringer i mindre udviklede områder.

De tætbefolkede lande i *Asien* vil have et stærkt voksende behov for fødemidler alene som følge af den stærke befolkningstilvækst, der ikke viser tegn til at ville svækkes, og behovet ville yderligere forøges, hvis man skulle gøre sig håb om at tilvejebringe en tilfredsstillende ernæringsstandard. Disse problemer vil ikke i større udstrækning løses gennem udvidet handel med andre områder af verden, men kun gennem en sideløbende udvikling af både industri og landbrug. Regelmæssig import af fødemidler i større stil fra de traditionelle eksportlande vil der næppe blive tale om, derimod nok om spredte markeder for specielle kvalitetsprodukter, som kan efterspørges af mere velstillede befolkningslag. En højt udviklet dansk fødevareindustri skulle have gode muligheder for at tage del i udnyttelsen af sådanne markedsbetingelser.

I *Afrika* og i dele af *Latinamerika*, hvor man ligeledes finder store områder med en utilstrækkelig ernæret befolkning, vil situationen i de store træk være den samme, selv om disse verdensdele har nettoeksport af land-

brugsprodukter. Betingelserne er ikke tilstede for en så stærk udvikling af de ikke landbrugsmæssige erhverv, at der her igennem skulle kunne skabes basis for større import af fødemidler, men dog en vis mulighed for at der gennem produktionens specialisering og en velstandsudvikling i al fald for en del af befolkningen vil skabes basis for nogen import af specielle produkter, hvori en dansk fødevareindustri kan være interesseret.

Hvad angår de teknisk og økonomisk højt udviklede områder af den over-søiske verden som *Nordamerika, Australien og New Zealand* må udviklingen både på kortere og på noget længere sigt forventes at være den, at disse landes egen landbrugsproduktion vil forøges i takt med en voksende efterspørgsel, hvad enten den er fremkaldt af befolkningsforøgelse eller af ændring i krav til føden. Alsidigheden i disse landes produktionsmuligheder vil ydermere hæmme dannelsen af marked for specielle produkter, men på den anden side vil købeevnens højde virke i retning af at skabe muligheder for afsætning af særlige kvalitetsvarer, såfremt markedet ellers holdes åbent derfor. Desuden vil i Nordamerika balancen mellem landbrugsproduktionen og hjemmemarkedet ikke være tilpasset så nøjagtigt, at der ikke i perioder kan opstå et deficit at dække gennem import.

Endelig må nævnes området *Sovjetrusland og Østeuropa*, hvor udviklingen i de forhold, der her behandles, er karakteriseret af stærk befolknings-tilvækst og en stærk omformning af den økonomiske struktur med industrialisering i kraftig vækst og forskydning af det store befolkningsover-skud på landet over til byerhvervene. På det nuværende udviklingstrin for landbruget såvel i Sovjetunionen som i Østeuropa er der ikke tvivl om, at man har et stort behov for husdyrprodukter, og der kan under passende varebytteforhold blive tale om en fødevareimport i disse lande, men noget stabilt marked kan der næppe ventes og slet ikke på længere sigt, fordi disse lande selv har så store muligheder for at lade befolkningstilvækst og industriel ekspansion følge af fremgang i landbrugsproduktionen.

Denne forenklede skitse af behovet for landbrugsprodukter på de *fjernere markeder* kan resumeres således, at der er aktuelle afsætningsmuligheder for en højt udviklet fødevareindustri, og disse muligheder kan blive af endnu større betydning i fremtiden. Hermed tænkes på den mulighed, at de europæiske lande engang — dog formentlig ikke i en nær fremtid — når til større resultater i egen forsyning også med husdyrprodukter, medens Danmark har fortsat sin industrielle udvikling og øget sit hjemmemarked. Det vil da ikke være unaturligt — hvis vi tør give os fantasien lidt i vold — at tænke sig landet i besiddelse af en højt udviklet fødevareindustri, hvis specialiserede kvalitetsprodukter kan finde vej til markeder spredt ud over andre dele af verden. Men vil vi holde os til den nærmere overskuelige fremtid, så er som sagt hovedinteressen knyttet til Vesteuropas marked.

Det *vesteuropæiske marked* for landbrugsprodukter og vor egen stilling

i konkurrencen her har man fået en mulighed for at få belyst på en måde, vi ikke tidligere har kendt, nemlig gennem vor deltagelse i O.E.E.C. Dels er O.E.E.C. selv medvirkende til at forme vilkårene for konkurrencen inden for dette markedsområde, dels fremskaffes gennem O.E.E.C. et omfattende statistisk materiale til bedømmelse af produktion og afsætning, og dels har vi gennem rapporternes udtalelser og gennem forhandlingerne megen lejlighed til at se vore egne forhold i sammenligning med andre lande bedømt af andre landes repræsentanter. Navnlig de sidste 1½ års skærpede kamp om liberaliseringen af handelen med landbrugsprodukter har bidraget til at kaste lys over stillingen. Samarbejdet har nu varet 4 år, hvoraf de første 2 år var præget af Marshallplanens gennemførelse og virkninger til opnåelse af en genopbygning af produktionen, så den også for landbrugets vedkommende nåede op på førkrigs-niveauet. Men iøvrigt var målet en produktionsforøgelse, der kunne rette den vesteuropæiske betalingsbalance op i forhold til den vestlige halvkugle.

I sommeren 1950 foretoges en omfattende gennemgang af de enkelte landes landbrugsproduktion og deres indsats til fremme af den fælles europæiske selvforsyning, og der var her rig lejlighed til at drøfte de enkelte landes produktion under hensyn til virkningerne af den friere konkurrence, som ville blive følgen af den liberaliseringspolitik, O.E.E.C. samme år havde begyndt at føre ud i praksis. Allerede her viste *den protektionistiske linie* sig stærkt med de importerende landes afgjorte utilbøjelighed til at indstille sig på friere konkurrence for husdyrproduktionens vedkommende. Produktionsomkostningernes tilpasning under forskellige prisniveauer spiller naturligvis en meget væsentlig rolle, men ved siden heraf viste sig en udbredt erkendelse af, at utilstrækkelig effektivitet præger store dele af det beskyttede landbrug i importlandene sammenlignet med landbruget i de udprægede eksportlande som Holland og Danmark.

Der henvises hyppigt til det meget store antal af helt små landbrug på nogle få ha, hvor opretholdelsen af husdyrproduktionen er nødvendig for familiernes beskæftigelse og underhold, selv om produktionsteknikken er bag efter i udvikling. Det er sikkert også rigtigt, at disse brug (som er betydeligt mindre end f. eks. den ejendomsstørrelse, der tilstræbes opnået gennem den danske jordlovgivning) vil kunne komme i vanskeligheder under en skærpet konkurrence, men det kan på den anden side heller ikke fragås, at manglende effektivitet præger et stort tal af de normale familiebrug og større landbrug, som har de fornødne tekniske muligheder for at rationalisere bedriften under pres af en stærkere konkurrence. Et andet forhold, som er en svær hindring for rationel produktion, og som det vil være en vanskelig og langvarig opgave at ændre, er den i Mellem- og Sydeuropa udbredte jordfordeling under landsbyerne med den enkelte ejendoms ofte lille areal delt op i talrige små marker spredt omkring på byens område.

Både i Frankrig og Tyskland arbejdes der med udskiftningsplaner, men med den fulde gennemførelse har det lange udsigter. Under gennemgangen af de enkelte lande fremdroges iøvrigt de talrige mangler, der forårsager utilstrækkelig effektivitet. Blandt dem, der vil være noget seje at få bugt med, er den utilstrækkelige konsulentvirksomhed og landbooplysning især i Frankrig og Sydeuropa.

Samtidig med at man i 1950 konstaterede den betydelige fremgang i landbrugsproduktionen, voksede også erkendelsen af, hvor vigtigt det var at give landmændene tillid til, at produkterne ville kunne finde sikker afsætning til priser, der kunne dække omkostningerne. For importlandene betød dette i almindelighed garanterede priser og beskyttelse gennem importbegrænsninger og told. For eksportlandene betød det liberalisering, og England pegede på stabilisering gennem langtidskontrakter. Disse synspunkter kom stærkere frem under den særlige serie af indgående og langvarige *liberaliseringsforhandlinger* for landbrugsprodukterne, som gennemførtes i efteråret 1950 og foreløbig afsluttedes i januar 1951 med et for eksportlandene ganske utilfredsstillende resultat. Importlandene fastholdt deres vægring ved en videregående åbning for konkurrencen inden for husdyrproduktionen, og Danmark måtte fortsat se sig i den situation, at liberaliseringspolitikken gav industrilandene fordele, medens vi ikke kunne opnå noget af betydning for vore vigtigste eksportvarer.

I foråret 1951 lød der i O.E.E.C. fornyede signaler, der igen kaldte til samling om den opgave at *forøge landbrugsproduktionen*. Man frygtede knaphed på fødevarer, og baggrunden var Koreakrigens virkninger, rustningerne og deres krav til produktionsmidler og derunder også arbejdskraft. Danmark stillede sit bestemte krav om, at planer om øget landbrugsproduktion måtte kombineres med undersøgelse af liberalisering som et af midlerne til at nå målet. I landbrugets underkomite for produktionsplaner og senere i landbrugskomiteen lykkedes det at få anerkendt det efter min opfattelse sagligt rigtige standpunkt og nå til enighed om, at en videregående liberalisering ville bidrage til opnåelsen af en udvidet og effektiv produktion, selv om der på kort sigt i nogle lande eller områder kunne skabes overgangsvanskeligheder, der kunne virke i modsat retning. Man er enig om, at husdyrproduktionen under de forbedrede afsætningsvilkår vil fremmes i eksportlandene i forbindelse med udvidet intensiv foderproduktion, og at konkurrencen vil tilskynde til at forbedre effektiviteten og sænke produktionsomkostningerne i importlandene, der hvor dette er teknisk muligt. Denne anbefaling fra produktionskomiteen og landbrugskomiteen har imidlertid ikke hjulpet meget. Under de følgende drøftelser mellem landbrugskomiteen og handelskomiteen delte man sig igen i de to grupper import- og eksportlande, der på ny fremsatte hver sine nu velkendte særlige synspunkter.

En fornyet behandling fik problemerne i en særlig ekspertgruppe vedrørende landbrugsproduktionens forøgelse, som var indkaldt sidst på året i anledning af rådets kendte erklæring af 29. august 1951 om en almindelig *produktionsudvidelse på 25 %* over en femårsperiode. Man anerkender, at såfremt rådets forventning om udvidet købekraft i rustningspolitikens kølvand viser sig at blive opfyldt, kan der ventes en forøget efterspørgsel udover den, der skyldes befolkningstilvæksten. Efter den forbedring, der siden krigen har fundet sted i den almindelige ernæringstilstand med en tilfredsstillende forsyning i kalorier, må det ventes, at en øget efterspørgsel i Vesteuropa vil vende sig til husdyrprodukter, sukker, frugt og grønsager. Forøget import til Vesteuropa udover den nuværende kan ikke ventes, måske bortset fra sukker og olier. Hvis den øgede efterspørgsel skal dækkes, må det derfor ske ved forøget produktion i Vesteuropa først og fremmest ved øget produktion af foderafgrøder. Ekspertgruppen anviste de tekniske veje til produktionens forøgelse og pegede på de økonomiske og handelspolitiske foranstaltninger, der må være nødvendige forudsætninger for sådanne planers gennemførelse. Her stod man så igen over for spørgsmålet om *liberalisering og konkurrencens virkninger*, og denne gang var det muligt at behandle spørgsmålet mere konkret, fordi der er tale om en vis udvidelse af produktionen inden for den kommende 6 års periode.

I hvilken udstrækning har de forskellige lande eller typer af lande nu mulighed for at bidrage til produktionsforøgelse. Det vil formentlig have nær sammenhæng med dels størrelsen af de ikke udnyttede muligheder i de forskellige lande, dels den grad af effektivitet i udnyttelsen som de på det nuværende stadium har nået. På langt sigt må man forvente, at de mindre udviklede lande har de største ressourcer og mulighed for den største forholdsmæssige fremgang, men på så kort sigt, som der her er tale om, må man forvente, at den allerede opnåede effektivitet vil være af særlig betydning for en hurtig yderligere udvikling. Da eksportlandene står højt med hensyn til effektivitet, må konklusionen blive, at eksportlandene, hvis produktionsudvidelsen gennemføres, må forventes at udvide med en procent, der er højere end den gennemsnitlige. Da disse landes forbrug af fødemidler derunder også af husdyrprodukter i forvejen er stort, vil de formentlig ikke deltage i væsentlig grad i en forbrugsforøgelse, og alt i alt vil deres andel i produktionsudvidelsen føre til en væsentlig udvidelse af den intereuropæiske handel. Med andre ord vil foranstaltninger på den handelspolitiske arena, der kan muliggøre en udvidet handel, også være en nødvendig forudsætning for den tilstræbte produktionsudvidelse, og liberaliseringskravet vil således støttes ved disse betragtninger.

Der er i O.E.E.C. foretaget en del beregninger over de forskellige områders muligheder for at tage del i en sådan produktionsforøgelse, og alt i alt støtter resultaterne den antagelse, at en væsentlig udvidelse af den

intereuropæiske handel vil blive følgen, men der kan ved beregningerne lægges forskellig vægt på de to forhold: det nuværende niveau for teknisk effektivitet og de uudnyttede reserver.

Produktiviteten er belyst gennem talrige sammenligninger mellem O.E.E.C.-landene. Når den samlede landbrugsproduktion i værdi måles *pr. arealenhed* ligger gruppen af de små lande Holland, Schweiz og Danmark højest med (1948/49) 293 — 215 dollars pr. ha. Længere nede kommer England, Tyskland, Frankrig og Italien med ca. 165 dollars pr. ha, længst nede Portugal og Tyrkiet med kun 106 og 64 dollars pr. ha. Måles høstudbytte pr. ha eller mælkeudbytte pr. ko får man lignende rækkefølge frem. Beregninger, hvorved man har søgt at borteliminere naturens forskelligheder, peger i retning af at understrege de højt producerende landes produktivitet endnu stærkere i modsætning til f. eks. England, Frankrig og Italien. Udbytte *pr. mand* var før krigen (iflg. O.E.E.C.) Danmark 678 dollars, England 551, Holland—Belgien 459, Frankrig 380 og Italien 174. (Andre undersøgelser placerer England efter Holland). *At Danmarks landbrug blandt de europæiske lande er placeret højt, hvad angår udnyttelse af sit naturlige grundlag og sin arbejdskraft, kan der ikke være tvivl om.*

Vil man i forbindelse med disse sammenligninger medtage de oversøiske lande med højere udviklet teknik (U.S.A., Canada, Argentina, Australien og New Zealand) viser det sig, som almindelig kendt, at de, så ekstensivt som deres landbrug drives, er stærkt underlegne med hensyn til jordens udnyttelse, men overlegne i arbejdskraftens udnyttelse, og så er der dog at lægge mærke til, at udbyttet pr. mand i U.S.A. og Canada gennemsnitligt ikke er meget større end i Danmark.

Tager man hensyn til de *uudnyttede reserver* kommer Tyrkiet blandt O.E.E.C.-landene ind som nr. 1. Her kan nye arealer indvindes og teknikken forbedres, men det vil tage tid. Dernæst findes der store uudnyttede produktionsmuligheder navnlig i hele den sydlige del af O.E.E.C.-området omfattende en stor del af Frankrig, hvor moderne landbrugsmetoder kun er lidt anvendt, men også her vil udviklingen tage tid. Den største forholdsvis produktionsudvidelse kan muligvis ventes i lande som England og Tyskland, der på een gang har betydelige utilstrækkeligt udnyttede muligheder i mindre effektivt udnyttede vedvarende græsarealer og en landbostand, der har betingelser for nogenlunde hurtigt at gennemføre en intensivering. At også et land som *Danmark*, når de økonomiske forhold er til gunst derfor, har teknisk mulighed for en betydelig produktionsudvidelse, kan der næppe være tvivl om. Midlerne vil være de velkendte og navnlig omfatte den større produktion af foderafgrøder, vi i de seneste år er inde på.

Sammenligninger af de *priser*, landbruget i O.E.E.C.-landene opnår, understreger det faktum, at dansk landbrug inden for denne kreds sælger til relativt lave priser. Det forekommer, at enkelte priser kan være lavere i et

andet land, men i det store og hele er stillingen den, at O.E.E.C.-landene under en eller anden form udnytter deres hjemmemarked til at sikre landbruget højere priser.

Det er vanskeligt at få fuldt brugbare sammenligninger af omkostningsniveauerne, selv om det kan ses, at de har tendens til at indstille sig efter de højere niveauer, som salgspriserne angiver. Det synes da også, at prisudviklingen ikke har stillet dansk landbrug væsentligt ugunstigere end landbruget i andre lande i Europa, dog har udviklingen f. eks. tilsyneladende været landbruget gunstigere i Holland.

Ved en sammenligning med oversøiske lande ses (ved sammenholdelse af indekstal for henholdsvis producentpriser og priser på produktionsfaktorer), at udviklingen her ikke — bortset fra Australien — stiller sig væsentlig forskelligt fra bevægelsen i Danmark. For Australien gælder det specielle, at uldprisen synes at have presset dette lands prisniveau højt op, medens det new zealandske prisniveau stadig er lavt. Det ses da også, at eksempelvis smørproduktionen er stagnerende i Danmark, direkte faldende i Australien, men stigende i New Zealand, vel i nogen grad et udtryk for, hvordan landenes landbrug reagerer over for de gældende priser på husdyrprodukter, priser der for de nævnte lande i det væsentlige bestemmes af de aftaler, der kan opnås med England.

Til slut nogle bemærkninger om den videre udvikling på det europæiske marked. I kraft af sin effektivitet står dansk landbrug i konkurrenceevne nærmest på linie med det hollandske og almindelighed ret stærkt over for de øvrige lande, hvor det har lejlighed til at konkurrere.

Andre landes i almindelighed svagere effektivitet sammen med forskellen i prisniveauer gør det vanskeligt at gennemføre den af os ønskede liberalisering. Danmark må fortsat fastholde denne linie og arbejde for at søge O.E.E.C.-principperne virkeliggjort også på dette område, således at der åbnes et større marked med de almindelige fordele for os selv og for en fælles europæisk udvikling, der efterhånden kan forventes. Men selvfølgelig kan vi ikke lukke øjnene for, at liberalisering vil fremkalde overgangsvanskeligheder. Fremkaldt af hensynet til disse vanskeligheder har vi set fremsat en række planer om et *fælleseuropæisk marked for landbrugsprodukter*. Formålet med planerne er for så vidt det samme: Stabilisering af forsyninger, produktionens tilpasning til behovet og dermed sikring af afsætning og priser for landbruget. For dansk landbrug er der god grund til at være tilbageholdende, ikke mindst m. h. t. den eventuelle omfattende myndighed, der kan blive tillagt den øverste ledelse. Men man bør være med til at studere de muligheder, som planerne kan frembyde i retning af at skabe en overgang til et stort åbent marked under friere forhold.